

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Віталій Олександрович ПЕТРЕНКО,

*здобувач Донецького державного
університету внутрішніх справ*

Перехід України до соціально орієнтованої ринкової економіки, подолання наслідків тривалої економічної нестабільності та забезпечення стійкого післявоєнного відновлення є неможливими без формування повноцінної, інституційно спроможної та довірчої фінансово-кредитної системи. Ключова роль у забезпеченні стабільності страхового ринку належить державі, яка за допомогою притаманних їй правових форм і методів здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю страховиків. Складовою такого регулювання є адміністративно-правове регулювання, що проявляється у встановленні умов доступу на ринок, авторизації та ліцензуванні страховиків і страхових посередників, визначенні вимог до платоспроможності, капіталу, системи управління, структури власності, ділової репутації керівників і власників істотної участі, порядку формування технічних резервів, інвестиційної діяльності, звітності, розкриття інформації, захисту прав споживачів та застосування заходів впливу.

Сучасний страховий ринок України функціонує як спеціалізований сегмент небанківського фінансового ринку, проте його правовий режим має самостійне нормативно-правове регулювання. Згідно із Законом України «Про страхування», об'єктами нагляду є не лише страховики та перестраховики, а й надавачі супровідних послуг на ринку страхування, об'єднання учасників ринку страхування, власники істотної участі у страховиках, учасники фінансових груп, страхові групи, страхові підгрупи, керівники страховиків та особи, на яких покладено виконання ключових функцій [1]. Такий перелік на думку А.С. Марина свідчить, що державне регулювання у сфері страхування поширюється не тільки на юридичну особу страховика, а й на всю інфраструктуру, яка забезпечує прийняття, розподіл, перестраховування та виконання страхових ризиків [2].

У Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» встановлені загальні засади державного регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових і супровідних послуг. Відповідно до ст. 21 цього Закону, метою державного регулювання та нагляду є забезпечення захисту законних інтересів клієнтів, сталого розвитку і стабільності фінансового ринку, а також створення сприятливих умов для розвитку економіки України і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку. До завдань Регулятора належать формування та реалізація єдиної державної політики, захист прав і законних інтересів

учасників ринку, забезпечення ефективності та цілісності ринку, створення умов для мобілізації й розміщення фінансових ресурсів, запобігання монополізації, забезпечення фінансової стабільності, контроль за прозорістю та відкритістю ринку, сприяння інтеграції в європейський і міжнародний фінансові ринки, а також розвиток фінансової обізнаності споживачів [3].

У той же час, спеціальна мета державного регулювання у сфері страхування закріплена у ст. 114 Закону України «Про страхування». Відповідно до неї, НБУ здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю з надання страхових і супровідних послуг на ринку страхування, а також, у випадках, визначених спеціальними законами, за діяльністю об'єднань страховиків відповідно до Закону України «Про страхування» [1], Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [3], Закону України «Про Національний банк України» [4], інших законодавчих актів і нормативно-правових актів. Метою такого регулювання та нагляду є забезпечення відповідності діяльності із страхування законодавству України в інтересах захисту прав і законних інтересів клієнтів, у тому числі споживачів, страхувальників, застрахованих осіб і вигодонабувачів.

Отже, у сфері страхування державне регулювання має більш конкретизовану мету, ніж загальне регулювання фінансового ринку й безпосередньо спрямоване на належне виконання страховиком зобов'язань за договорами страхування, захист прав клієнтів, забезпечення платоспроможності, прозорості та контрольованості страхової діяльності. Така мета відповідає природі страхування, оскільки страхувальник, сплачуючи страхову премію, фактично передає страховикові ризик майбутньої невизначеної події та очікує від нього фінансової спроможності виконати обов'язок у момент, коли потреба у захисті стає реальною.

Формами державного регулювання та нагляду, відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», є ведення Реєстру та оприлюднення інформації з нього, авторизація діяльності з надання фінансових і супровідних послуг, нормативно-правове регулювання та нагляд, здійснення пруденційного нагляду і нагляду за ринковою поведінкою, застосування коригувальних заходів, заходів раннього втручання та заходів впливу, а також підготовка й оприлюднення статистичної та аналітичної інформації щодо функціонування ринку. У сфері страхування такі форми конкретизуються через ведення Реєстру страховиків і Реєстру страхових посередників, ліцензування діяльності за відповідними класами страхування, контроль за формуванням технічних резервів, розрахунком SCR та MCR, оцінкою прийнятних активів, інвестиційною діяльністю, системою управління страховика, планами безперервної діяльності та відновлення, а також наглядом за страховими групами.

Органом, який здійснює державне регулювання та нагляд у сфері страхування, є НБУ. З 1 липня 2020 року, після так званого «спліту»

функцій регулювання небанківського фінансового ринку, НБУ став правонаступником у здійсненні державного регулювання та нагляду за значною частиною небанківських фінансових послуг, включаючи страхування. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [4], НБУ є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. У сфері небанківських фінансових послуг НБУ здійснює державне регулювання та нагляд на індивідуальній і консолідованій основі у межах, визначених спеціальним законодавством.

З огляду на зазначене головна мета державного регулювання сфери страхування має полягати у забезпеченні стабільності страховиків, захисті прав клієнтів і недопущенні кризових явищ на страховому ринку. Захист інтересів споживачів страхових послуг можливий лише за умови реальної фінансової спроможності страховика виконати договірні та законні зобов'язання. Саме тому законодавець виокремлює захист прав та законних інтересів клієнтів як центральний елемент мети державного регулювання, а Національний банк України при застосуванні форм і методів нагляду має зосереджуватися не лише на формальному дотриманні правил, а й на здатності страховика підтримувати платоспроможність, належну якість активів, прозоре управління та коректну ринкову поведінку.

Таким чином, державне регулювання сфери страхування можна визначити як правотворчу, регуляторну, наглядову та правоохоронну діяльність держави в особі уповноважених органів, насамперед НБУ, спрямовану на встановлення правових засад діяльності страховиків, страхових посередників, страхових груп та інших об'єктів нагляду, забезпечення платоспроможності страховиків, стабільності страхового ринку, добросовісної конкуренції, належної ринкової поведінки та захисту прав клієнтів. У цьому визначенні поєднуються нормативний, інституційний, пруденційний, поведінковий і санкційний компоненти, що відповідає сучасній моделі страхового нагляду.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 5 (05). С. 44–51.
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>